УДК: 792.03(477.64)«19»

Антоненко Олександр Миколайович,
кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри інструментального виконавства та музичного мистецтва естради Мелітопольського державного педагогічного університету ім. Богдана Хмельницького
antonenkoalexandr@ukr.net

ТЕАТРАЛЬНА КУЛЬТУРА ЗАПОРІЖЖЯ: ШЛЯХИ СТАНОВЛЕННЯ (Радянський період)

Мета дослідження. *Розглянути процес становлення та деталізувати маловідомі факти з історії розвитку театральної культури Запоріжжя періоду радянської влади.* ***Методологія дослідження*** *полягає в застосуванні джерелознавчого методу, культурологічного та історичного підходів.* ***Наукова новизна дослідження.*** *Вперше проаналізовано процес становлення та особливості розвитку театральної культури Запоріжжя періоду радянської влади. Введено до наукового обігу архівні матеріали, які збагачують знання про різнобічні аспекти розвитку театральної культури регіону.* ***Висновки.*** *Процес становлення театральної культури Запорізького регіону розпочався з діяльності аматорських театральних осередків, які виникають на початку XX ст. З 30-х рр. XX ст. відбувався процес розгалуження театральної культури регіону на професійну та аматорську. Незважаючи на значну політичну заангажованість культурно-мистецької галузі, саме у досліджуваний історичний період театральне мистецтво набуває широкої популярності і масовості. Матеріал статті може стати основою для подальших досліджень у галузі вивчення театральної культури регіону та збагатити історію театральної культури України новим фактологічним матеріалом.*

Ключові слова: *Запоріжжя, театральна культура, професійні театри, аматорський театральний рух, репертуар.*

Антоненко Александр Николаевич*, кандидат искусствоведения, доцент кафедры инструментального исполнительства и музыкального искусства эстрады Мелитопольского государственного педагогического университета им. Богдана Хмельницкого*

Театральная культура Запорожья: пути становления (советский период)

Цель исследования. *Рассмотреть процесс становления и детализировать малоизвестные факты из истории развития театральной культуры Запорожья периода советской власти.* ***Методология исследования*** *заключается в применении метода источниковедческого анализа, культурологического и исторического подходов.* ***Научная новизна исследования.*** *Впервые проанализирован процесс становления и особенности развития театральной культуры Запорожья периода советской власти. Введены в научный оборот архивные материалы, которые обогащают знания о разных аспектах развития театральной культуры региона.* ***Выводы.*** *Процесс становления театральной культуры Запорожского региона начался с деятельности любительских театральных объединений в начале XX в. С 30-х гг. XX в. происходил процесс разветвления театральной культуры региона на профессиональную и любительскую. Несмотря на значительную политическую заангажированность отрасли культуры, именно в исследуемый период театральное искусство приобретает широкую популярность и массовость. Материал статьи может стать основой для дальнейших исследований в области изучения театральной культуры региона и обогатить историю театральной культуры Украины новым фактологическим материалом.*

Ключевые слова: *Запорожье, театральная культура, профессиональные театры, самодеятельное театральное движение, репертуар.*

©Антоненко О. М., 2017

***Antonenko Olexandr**, PhD in Arts, Associate Professor of Instrumental Performance and Art of Pop Music Depertment, Melitopol State Pedagogical University named after Bogdan Khmelnitsky*

Theatrical culture of Zaporizhzhya region: ways of formation (the Soviet period)

***Purpose of Article.** To consider the process of establishing and detailing little-known facts from the history of Zaporizhzhya theatrical culture development within the chronology of the Soviet period. **Methodology.** The methodology of the research consists in applying the method of source study analysis, cultural and historical approaches. **Scientific Novelty.** For the first time analyzed the process of formation and development of the dramatic culture of Zaporizhzhya of the Soviet period. Introduced into the scientific circulation of archival materials that enrich the knowledge about the different aspects of the development of theatrical culture of the region. **Conclusions.** The process of formation of the theatre of the Zaporizhzhya region began with amateur theatre associations in the early twentieth century. Within the 30s of the XX century, there was a process of branching of the theatrical culture of the region on the professional and amateur. Despite the considerable political involvement of the cultural sector in the study period, the theatrical art is increasingly popular and mass. The material of the article is a profound basis for further researches in the field of the study of the theatrical culture of the region and enrich the history of the national theatrical culture of new factual material.*

Key words: *Zaporizhzhya region, theatrical culture, professional theatre, amateur theatrical movement, repertoire.*

Актуальність теми дослідження. У сучасному мистецтвознавстві України поряд з вивченням вітчизняної культури як загальнонаціонального явища особливого поширення та актуальності набули регіональні культурологічні дослідження, які ставлять за мету відтворення й збереження регіональної специфіки в умовах посилення процесів глобалізації. Особливості розвитку театральної культури різних регіонів України висвітлені у наукових працях О. Волосатих, В. Гончарової, П. Денисовця, Р. Гуцал, Л. Ванюги, Н. Косаняк, С. Степанюк, П. Чуприни, Л. Шилової та ін. У цьому контексті театральна культура Запорізького регіону постає малодослідженим явищем. Недостатня вивченість історії розвитку театральної культури Запорізького регіону як важливої складової не лише регіональної, а й загалом національної культури зумовили актуальність обраної теми дослідження.

Аналіз досліджень і публікацій. У наукових працях сучасних дослідників історико-культурного розвитку Запоріжжя проаналізовані лише окремі аспекти театрального життя регіону. Зокрема, у кандидатській дисертації С. Грушкіної [3] осмислено діяльність митців у сфері сучасного театрального мистецтва Запоріжжя та проаналізовано жанрову профілізацію театрів. Вплив професійних та аматорських театрів на розвиток хорової культури регіону у XX – на початку XXI століть розглянуто у кандидатській дисертації О. Антоненка [2]. У монографії Т. Мартинюк [7] досліджується діяльність театральних осередків в контексті становлення музичного професіоналізму у Запорізькій області.

Мета статті – на основі аналізу архівних матеріалів та наукової літератури розглянути процес становлення та деталізувати маловідомі факти з історії розвитку театральної культури Запоріжжя періоду радянської влади.

Виклад основного матеріалу. Розвиток театральної культури Запоріжжя досліджуваного періоду безпосередньо пов'язаний з історико-культурним розвитком регіону і загальнонаціональним поступом театрального мистецтва. Із встановленням радянської влади у Запорізькому регіоні у 1920 р. культура і мистецтво перебували в процесі трансформації у нових політичних умовах, і характер розвитку театральної культури у 20-ті рр. XX ст. відповідав умовам формування соціокультурної системи більшовицької держави, переходу до нового типу культури.

Однією з ознак розбудови нової соціокультурної системи стало масове виникнення установ клубного типу – осередків розвитку аматорського мистецтва. Вже на початку 20-х рр. XX ст. такі установи функціонують на території усієї сучасної Запорізької області. Організація театральних гуртків в свою чергу стає доволі масовим явищем. Для прикладу, лише у Мелітопольському повіті у 1922 р. діяло понад 80 аматорських театральних гуртків [12].

Серед осередків театрального мистецтва, що діяли у 20-х рр. XX ст., відзначимо театральний гурток товариства «Просвіта» м. Гуляйпілля. За участі хору та оркестру ставилися «Бондарівна» І. Карпенко-Карого, водевіль «Синя Борода», водевіль «Жартівниця» М. Альбіковського, «Борці за мрії» І. Тогобочного, «Сватання на Гончарівці» Г. Квітки-Основ`яненка, «Панна штукарка» А. Володського та ін. [4].

Активну творчу діяльність провадила Болгарська пересувна театральна трупа, заснована викладачами та студентами Преславського технікуму у 20-ті рр. XX ст. У складі трупи працювали понад 30 акторів, невеликий хор і оркестр. У репертуарі трупи переважали побутові вистави болгарських та російських авторів (як російською, так і болгарською мовами). За ініціативи мешканців Преславу для трупи було побудоване приміщення для репетицій та концертний майданчик. Трупа регулярно гастролювала у болгарських поселеннях Приазов'я, Криму та Одещини. Преславська пересувна театральна трупа вела активну творчу діяльність в регіоні до початку 40-х рр. XX ст., згодом на її базі був заснований Болгарський драматичний театр в Одесі [7, 404].

Центром театрального життя Бердянська у першій половині XX ст. була будівля «Зимового театру» (перейменований більшовиками на театр ім. Леніна). Збудована ще у 1849 р. будівля театру була найбільш розкішна в регіоні. «Її зовнішній вигляд порівнювали то з Одеським оперним, то з Великим театром у Москві. У дореволюційний період на сцені театру виступали професійні гастролюючі трупи та місцеві аматори, а у глядацькій залі не вистачало місць, щоб вмістити бажаючих подивитись той чи інший спектакль» [9]. Творче життя театру у 20-30-ті рр. XX ст. було доволі активним. Склад працівників театру нараховував понад 60 чоловік (режисер, актори, оркестранти, артисти хору та балету, робітники сцени), очолював колектив Михайло Шаганов [12]. Театр був зруйнований німецькими військами під час відступу у 1943 р.

Важливим етапом розвитку театральної культури Запоріжжя стають 30-ті рр. XX ст. Передусім у даний період відбувається процес розгалуження театрального мистецтва регіону на професійне та аматорське. З появою в

регіоні важкої промисловості розпочався бурхливий процес будівництва концертних майданчиків, палаців культури, театрів, зміцнюється матеріальна база у галузі культури та мистецтва.

Однією з провідних тенденцій розвитку аматорської театральної культури регіону стає поява чисельних робітничих театрів. Серед творчо зміцнілих колективів відзначимо самодіяльний робітничий театр «Запоріжбуду» (кер. В. Барський). Колектив неодноразово ставав переможцем обласних олімпіад у м. Дніпропетровську (1936 р., 1937 р., 1938 р.), провадив активну концертну діяльність у Запоріжжі. У репертуарі були п'єси «Союз отважных» Ю. Мокрєєва, «Коварство и любовь» Ф. Шиллера, «Помело Жеро» О. де Бальзака, «Депутат Балтики» О. Зархі, «Глитай, або ж павук» М. Кропивницького, «Васса Железнова» М. Горького, «Таланты и поклонники» О. Островського та ін.

Одним з найбільш відомих аматорських театрів Запоріжжя у 30-ті рр. XX ст. був самодіяльний театр Заводу ім. Баранова (кер. Т. Дікова). В репертуарі колективу були вистави «Любов Ярова» К. Треньова, «Гроза» О. Островського, «Три сестри» А. Чехова, «Горе от ума» О. Грибоєдова та ін. [1].

Переможцем обласної олімпіади художньої самодіяльності у 1939 р. став драматичний колектив Запорізького металургійного заводу, підготувавши п'єсу «Назар Стодоля» Т. Шевченка [1].

Яскраві сторінки театрального життя Запоріжжя пов'язані з творчою діяльністю хорової капели «Дніпрельстан», утвореної при робітничому клубі «Дніпробуду» у 1929 р. під керівництвом композитора та диригента Леоніда Усачова. У 30-х рр. XX ст. колектив позиціонував свою діяльність в регіоні як музичний театр. Капелою «Дніпрельстан» за участі симфонічного оркестру (кер. Є. Ароцкер) були поставлені опери «Євгеній Онєгін» П. Чайковського (1933 р.), «Русалка» О. Даргомижського (1936 р.), «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського (1937 р.), музична картинка «Вечорниці» П. Ніщинського (1938 р.). У різні роки поставлені також окремі дії та картини з опер «Утоплена» М. Лисенка, «Борис Годунов» М. Мусоргського, «Князь Ігор» О. Бородіна, «Фауст» Ш. Гуно.

У Мелітопольському краєзнавчому музеї збереглися відомості про діяльність місцевого українського аматорського драматичного театру у 30-ті рр. XX ст. Очолював театр режисер з професійною освітою – Тимофій Вісящий. У спогадах учасників колективу зазначалося, «що вистави театру проходили з аншлагом. З успіхом були поставлені «Дай серцеві волю, заведе в неволю», «Доки сонце зійде – роса очі виїсть» М. Кропивницького, «Павло Грєков» Б. Войтехова та Л. Ленча, «Майская ночь» М. Гоголя, «Без вины виноватые» О. Островського, «Помилка інженера Кочіна» братів Тур та ін. п'єси» [8, 7].

Театр працював і в роки німецької окупації, а після звільнення міста отримав статус професійного. У архівних документах зазначено, «що Державний український музично-драматичний театр ім. Т. Шевченка організовано у 1943 р. в результаті злиття театру української драми, що працював в Мелітополі під кер. Є. С. Бірюка, та російської театральної трупи під керівництвом І. І. Максимова» [6, 2]

Збереглися відомості про творчий склад театру: художній керівник – М. Гордієць-Хвиля, режисери – З. Бирюк, І. Максимов, О. Левицький, завідувач музичною частиною – В. Кончич, балетмейстер – О. Косачьов. Склад акторів театру постійно змінювався. Відомо, що частина акторів у червні 1944 р. була відправлена на роботу до Рівненського обласного українського музично-драматичного театру, для посилення його творчого складу [6].

У репертуарі Мелітопольського державного українського музично-драматичного театру ім. Т. Шевченка значилися «Сватання на Гончарівці» та «Шельменко-денщик» Г. Квітки-Основ`яненка, «Маруся Богуславка» М. Старицького, «Сорочинський ярморок» М. Гоголя, «Без вины виноватые» О. Островського, «Слава» В. Гусєва, «Безталанна» І. Карпенко-Карого, «Раскинулось море широко» В. Вишневського, «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського, «Дай серцеві волю, заведе в неволю» М. Кропивницького, «В степях Украины» О. Корнійчука, «Наймичка» та «Назар Стодоля» Т. Шевченка. Щорічно організовувалися гастролі театру у містах та селах Запорізької області (Бердянськ, Молочанськ, Токмак, Осипенко, Пологи та ін.). Наприкінці 1948 р. театр було скорочено, а в його будівлі відкрито Палац культури ім. Т. Шевченка.

У 1931 р. набуває державного статусу й отримує стаціонарну прописку в Запоріжжі драматичний театр ім. М. Заньковецької (нині Львівський Національний академічний український драматичний театр ім. М. Заньковецької). Театр працював у Запоріжжі 10 років і мав вагомий вплив на розвиток культурно-мистецького життя міста. Очолював театр відомий артист та драматург, послідовник знаменитих П. Саксаганського та М. Заньковецької, засл. артист України Б. Романицький. Музичною частиною керував талановитий композитор і диригент, засл. артист України О. Радченко. У складі трупи також працювали режисери В. Харченко, І. Багаченко, І. Чабаненко, Ю. Іваненко, завідувач хореографічною частиною М. Явір, понад 50 акторів, оркестр з 15 музикантів, адміністратори, декоратори, костюмери, перукарі та ін.

«Запорізький період діяльності театру ім. Заньковецької відзначився рядом визначних здобутків при постановці творів світової та національної класики – «Отелло» В. Шекспіра, «Доходне місце» О. Островського, «Запорожець за Дунаєм» О. Вишні, «Маруся Чурай» І. Микитенка, «Мартин Боруля» І. Карпенка-Карого, «Ой, не ходи Грицю та й на вечорниці» М. Старицького, «Наталка-Полтавка» І. Котляревського та ін. Загалом упродовж 1931 – 1941 рр. поставлено 70 нових вистав» [11]. У цей період «відбувається організаційне і творче визначення колективу, діяльність характеризується удосконаленням сценічної майстерності, високим мистецьким рівнем вистав, яскравими здобутками акторського і режисерського мистецтва» [5, 11].

Театр ім. М. Заньковецької був центром культурного життя Запоріжжя. Для прикладу, в межах урочистого концерту з нагоди ювілейної дати від дня народження Т. Шевченка у 1939 р. в театрі «виступили кращі творчі сили Запоріжжя. Відкрила концерт хорова капела «Дніпрельстан» шевченківським «Заповітом». В концерті взяли участь капела бандуристів заводу ім. Кірова,

артисти театру ім. Заньковецької, які виконували пісні на тексти поета, читали його твори. Велике враження справив виступ артистів Івченка, Данченка і Константінова, що виконали монтаж поеми «Гайдамаки»» [1].

Важливою подією в культурному житті Запорізького краю стає заснування театру ляльок при клубі заводу «Запоріжсталь» у 1936 р. Засновником-організатором стала Надія Копп – художній керівник і режисер. Високий рівень майстерності колективу став підставою його реорганізації у Державний театр ляльок, з часу утворення Запорізької області у 1939 р. Весь склад театру налічував 18 осіб. Задля підвищення рівня професійної майстерності актори театру упродовж 1939 – 1940 рр. направлялися на курси підвищення кваліфікації у навчальні заклади та професійні театри м. Києва. Друга світова війна припинила роботу театру, але з поверненням до Запоріжжя основної групи творчого складу у 1945 р. театр відновив свою роботу.

Незважаючи на тяжкі умови фашистської окупації 1941 – 1943 рр. театральне життя в регіоні не зупинялося. Його центром, як і у передвоєнні роки, була будівля театру ім. М. Заньковецької, перейменована німцями на солдатський театр. У театрі ставила вистави трупа Ленінградського драматичного театру, захоплена у повному складі під час евакуації. В її репертуарі було багато вистав російської та світової класики, які безумовно викликали великий інтерес не лише в окупантів, але й у місцевого населення. Фактично театр сприяв збереженню культурного життя в Запоріжжі в роки німецької окупації.

Найбільш вагоме значення в історії розвитку та становлення театрального мистецтва регіону відіграла творча діяльність Запорізького обласного академічного українського музично-драматичного театру ім. В. Магара (у досліджуваний період музично-драматичний театр ім. М. Щорса). Театр працює в Запоріжжі з 1944 р., але в перші роки в неповному творчому складі, у зв'язку з тим, що частина колективу давала вистави на фронті, а з червня 1945 по квітень 1947 рр. працювала в Ужгороді, сприяючи створенню Закарпатського українського музично-драматичного театру.

Від початку своєї діяльності у регіоні театр не мав стаціонарного приміщення, будівля театру ім. М. Заньковецької була сильно пошкоджена під час бойових дій за визволення Запоріжжя. Вистави проходили спочатку на сцені літніх театрів, у Палаці культури заводу «Комунар».

У 1953 р. виставою «Загибель ескадри» О. Корнійчука у постановці В. Магара відкрита гарна споруда нового театрального приміщення, яка стала надбанням архітектурної панорами міста. На сьогодні це один з найкращих театрів України за архітектурою, естетикою і технічним обладнанням. Упродовж досліджуваного періоду на сцені театру поставлена чисельна кількість класичних і сучасних п'єс різних жанрів – драми, комедії, музичні спектаклі, дитячі п'єси тощо.

Яскравою лінією в історії Запорізького музично-драматичного театру проходить творчість визначного митця, його художнього керівника та головного режисера В. Магара. Запорізький період творчості В. Магара був натхненним й

позначений низкою цікавих режисерських й акторських робіт, серед яких значну частину складають постановки світової та української класичної драматургії – Ф. Шиллера, О. Островського, М. Гоголя, М. Кропивницького, М. Старицького, Т. Шевченка, І. Котляревського, С. Гулака-Артемовського, І. Франка, Г. Квітки-Основ'яненка, І. Карпенко-Карого та ін.

Ще одним осередком професійної театральної культури регіону стає Запорізький обласний театр юного глядача, заснований у 1979 р. Історія театру позначена постійними творчими пошуками та прагненнями до експериментів. Театр стрімко розвивався й у 1988 р., перетворений на театр Молоді, а у 2012 р. отримав звання академічного. У репертуарі театру спектаклі різних жанрів: комедії, драми, трагікомедії, дитячі музичні вистави. Постановки неодноразово отримували відзнаки Всеукраїнських та Міжнародних театральних фестивалів, високо оцінені відомими театральними критиками.

Розвиток аматорської театральної культури Запоріжжя повоєнних часів відбувався в умовах активного відновлення клубної справи. З кожним роком спостерігається кількісне зростання аматорських театральних гуртків та їх учасників. До початку 50-х рр. XX ст. театральна самодіяльність досягає бажаних масштабів масовості. Для прикладу «у обласному огляді художньої самодіяльності у 1951 р. взяло участь 700 драматичних гуртків» [14].

Масовому залученню до театральних гуртків сприяв той факт, що після закінчення війни та післявоєнної депресії населення відчуло значне полегшення, пов’язане із зменшенням трудового та психологічного навантаження. Значна частина людей потягнулася до творчості; для багатьох участь у художній самодіяльності стала не просто видом занять у вільний від роботи час, а засобом виразу й удосконалення внутрішнього світу через долучення до мистецтва. Однією з тенденцій розвитку художньої самодіяльності стає виникнення аматорських театрів за професійною ознакою: театр будівельників, залізничників та ін.

Бурхливий розвиток художньої самодіяльності в регіоні, незважаючи на політичну заангажованість, що супроводжувала розвиток радянського мистецтва, все ж сприяв якісному росту театральної самодіяльності. Орієнтація роботи на щорічні огляди художньої самодіяльності та звітні концерти ставить перед учасниками театральних гуртків завдання оволодіння акторською майстерністю, сценічною культурою, вокальними навичками тощо. Для гуртківців влаштовуються різноманітні форми навчання, а найбільш здібних відправляють навчатися у культосвітні та театральні училища. Доволі часто аматори поповнюють ряди фахівців, продовжують навчання у спеціалізованих вищих навчальних закладах.

Серед аматорських театральних колективів з яскравою творчою історією відзначимо театр «Час» Мелітопольського палацу культури ім. Т. Шевченка. Колектив заснований у 1956 р. Т. Вісящим, постать якого зіграла важливу роль в розвитку театральної культури Мелітополя ще в довоєнні часи. Театр, який за радянських часів удостоєний звання «народний» та чисельних нагород оглядів різного рівня, працює по теперішній час та вважається одним з найкращих

аматорських колективів регіону. Вагомий внесок в розвиток театру зробили його керівники та режисери Ліна Балянська (1969 – 1979 рр.) та Борис Туменко (з 1984 р. – по теперішній час).

Яскравим та насиченим творчим життям позначена історія Народного драматичного театру м. Бердянська. Колектив заснований при місцевому домі культури у вересні 1946 р. групою шанувальників театрального мистецтва. «В ті часи театр був чи не єдиним осередком культури у місті, не рахуючи кінотеатру, який розміщувався в приміщенні колишньої румунської стайні. Усі вистави йшли з повними аншлагами. Першим режисером театру був Костянтин Дудко. Уже у 1947 р. з виставою за п'єсою М. Алігер «Казка про правду» народний театр посів перше місце на обласному огляді, а в листопаді того ж року спектакль був показаний в Києві. У перші роки діяльності з успіхом поставлені «Знатная фамилия» Р. Ромашова, «Інженер Сергєєв» В. Рокка» [9]. Вагомий внесок в розвиток народного театру у 40-50-ті рр. ХХ ст. зробив режисер Марк Фельдштейн, під керівництвом якого театр поставив «Разлом» Б. Лаврентьєва, «Слуга двох панів» К. Гольдоні, «Женитьба» М. Гоголя, «Бедность – не порок» О. Островського та ін. Робота над цими виставами стала «справжньою школою акторської майстерності» [10].

З приходом у 1958 р. в колектив режисера Тамари Волошиної починається новий етап в роботі колективу. «Режисер бралася за постановку вистав, які були складними навіть для професійного театру, впевнено впроваджувала в роботу колективу систему Станіславського. Своїх вихованців, акторів-аматорів, вела до високої майстерності, до створення на сцені сильних і цілісних характерів» [10]. Відрадно і особливо приємно відзначити її любов до української драматургії. «Назар Стодоля» та «Катерина» Т. Шевченка, «Маруся Богуславка» та «За двома зайцями» М. Старицького «мали великий успіх у бердянської публіки» [10].

Народний театр активно функціонує в системі регіональної театральної культури по теперішній час. З 1995 його очолює режисер Володимир Матяш, який успішно працював з аматорськими театрами заводів «Дормаш» та «Азмол» м. Бердянська у 50-80-ті рр. ХХ ст.

За відсутності в регіоні оперного театру, оперне мистецтво презентувалося творчістю аматорів краю. Оперною студією клубу «Запоріжсталі» (заснована у 1950 р.) за участі симфонічного оркестр, хору та солістів поставлені «Вечорниці» П. Ніщинського (1951 р.), «Наталка Полтавка» М. Лисенка (1952 р.), «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського (1955 р.), «Катерина» М. Аркаса (1960 р.). У 70-ті рр. ХХ ст. в репертуарі колективу значилися «Євгеній Онєгін» П. Чайковського, «Фауст» Ш. Гуно та інші шедеври світової оперної класики. В колективі займалися майже 200 учасників, які систематично відвідували заняття з постановки голосу, нотної грамоти, майстерності актора. У системі оперної студії Клубу металургів «Запоріжсталі» працювали відомі в регіоні особистості – В. Діков, засл. працівники культури К. Єржаківський та П. Берестов, засл. артист України М. Кисіль [13].

Значну популярність серед мешканців Запоріжжя мали вистави оперної студії будинку культури заводу «Комунар». В репертуарі були – «Євгеній Онєгін» П. Чайковського, «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського, «Продана наречена» Б. Сметани, «Катерина» Аркаса, «Вольний вітер» І. Дунаєвського, «Лісова пісня» В. Кирейка, «Чіо-Чіо-Сан» Д. Пуччіні. Керували постановками режисер Л. Ігнатова та диригент, засл. артист СРСР І. Сибіряков.

Наукова новизна дослідження. Уперше проаналізовано процес становлення та особливості розвитку театральної культури Запоріжжя періоду радянської влади. Уведено до наукового обігу архівні матеріали, які збагачують знання про різнобічні аспекти розвитку театральної культури регіону.

Висновки. Процес становлення театральної культури Запорізького регіону розпочався з діяльності аматорських театральних осередків, які виникають на початку ХХ ст. З 30-тих рр. ХХ ст. відбувався процес розгалуження театральної культури регіону на професійну та аматорську.

У досліджуваний історичний період аматорські театри функціонували по всій території регіону при будинках та палацах культури, при художній самодіяльності заводів, фабрик тощо. Майстерність кращих з них наближається до професійної, репертуар поповнюється постановками значної складності, а діяльність включає звітну й навіть гастрольну форми.

Професіоналізація галузі пов'язана з діяльністю в регіоні драматичного театру ім. М. Заньковецької (1931 – 1941 рр.), Мелітопольського державного українського музично-драматичного театру ім. Т. Шевченка (1943 – 1948 рр.), Запорізького обласного театру ляльок (з 1939 р.), Запорізького обласного академічного українського музично-драматичного театру ім. В. Магара (з 1944 р.), Запорізького академічного театру молоді (з 1979 р.).

Незважаючи на значну політичну заангажованість культурно-мистецької галузі у досліджуваний період, театральне мистецтво набуває широкої популярності і масовості. Жителі регіону не лише з професійної, а й аматорської сцени були ознайомлені з шедеврами світової й української драматичної, музично-драматичної та оперної класики, завдяки чому значно виросли естетичні смаки слухацької аудиторії.

Література

1. Альбом капели «Дніпрельстан» (1928 – 1947). – Запорізький обласний краєзнавчий музей, Ф-ист., спр. 606. – 60 арк.
2. Антоненко О. М. Хорова культура Запорізького краю ХХ – початку ХХІ століть в аспектах музичної регіоналістики: дисертація на здобуття наукового ступеню кандидата мистецтвознавства: спец. 26.00.01 / Олександр Миколайович Антоненко // Нац. академія керівних кадрів культури і мистецтв. – Київ, 2014. – 296 с.
3. Грушкіна С. В. Жанрово-видова специфіка мистецтв Запорізького Приазов`я в культурному просторі регіону (остання третина ХХ – початку ХХІ століть): автореф. дис ... канд. мистецтвознавства: спец. 26.00.01 / Грушкіна Світлана Вікторівна. – Мелітополь: Люкс., 2016. – 22 с.
4. Документы о деятельности клубов и Гуляйпольской музыкальной студии, методах преподавания музыки, оборудовании городского театра за 1921 г. – ДАЗО, Р-198, спр. 44. – 104 арк.
5. Заньківчани / ред. П. П. Перепелиця. – К.: Мистецтво, 1972. – 187 с.

6.Книга приказов по Мелитопольскому украинскому музыкально-драматическому театру им. Т. Г. Шевченко за 1943 – 1945 гг. – ДАЗО, Р-3826, спр. 1. – 48 арк.

7. Мартинюк Т. В. Музичний професіоналізм Північного Приазов'я XIX – XX століть. (П'ять поглядів на геосоціокультурну динаміку Запорізького краю): монографія / Тетяна Володимирівна Мартинюк. – Мелітополь: Видавництво Мелітопольської міської ради, 2003. – 608 с.

8. Матеріали українського драматичного театру. – Мелітопольський краєзнавчий музей, Ф – 4449. –15 арк.

9. Матяш В. Театр делает человека человечнее [Электронный ресурс] / Владимир Матяш. – Режим доступа: http://pro.berdyansk.biz/content.php?id=4680

10. Милько Е. История Бердянского театра в музейной экспозиции [Электронный ресурс] / Елена Милько. – Режим доступа: http://prostir.museum/ua/post/34831

11. Національний академічний український драматичний театр імені Марії Заньковецької [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.zankovetska.com.ua/

12. Переписка и инструкции профсоюза работников искусств. 1920 – 1922 гг. – ДАЗО, Р-563, спр. 5. – 208 арк.

13. Творческие характеристики на коллективы художественной самодеятельности за 1960 г. – ДАЗО, Р – 2006, спр. 401. – 10 арк.

14. Червоне Запоріжжя. – 1951. – 07 січня.

References

1. Booklet choir «Dniprel'stan». (1928 – 1947). Zaporizhzhya Regional History Museum, F-hist., 606 [in Ukrainian].

2. Antonenko, A. M. (2014). Choral Culture of Zaporizhia Region in the 20th – Beginning of the 21st Centuries in Aspects of Regional studies of Music. Candidate's thesis. Kyiv: National Academy of Government Managerial Staff of Culture and Arts [in Ukrainian].

3. Gruschkina, S.V. (2016). Specifics of kinds and genres of Zaporizhzhian PreAzov arts in the cultural space of the region (last third of the 20th – early 21st centuries). Extended abstract of candidate's thesis. Melitopol: luks [in Ukrainian].

4. Documents of the activities clubs and music Studio in the Guliaipole, teaching of music, equipment of the municipal theater. (1921). State archive Zaporizhzhya region, P – 198, 44 [in Ukrainian].

5. Perepelitsa, P. P. (1972). Zankivchany. Kyiv: Mystectvo [in Ukrainian].

6. The order book for the Melitopol ukrainian musical dramatic theater named of T. G. Shevchenko. (1943 – 1945). State archive Zaporizhzhya region, P – 3826, 1 [in Ukrainian].

7. Martynyuk, T. V. (2003). Musical professionalism of the Northern Near Azov region of XIX – XX centuries. (Five views on geosozology dynamics of Zaporizhia region). Melitopol: Publishing house of Melitopol city Council [in Ukrainian].

8. Materials of the ukrainian drama theater. Melitopol museum of local lore, F – 4449 [in Ukrainian].

9. Matyash, V. (2010). Theatre makes people more humane. Retrieved from http://pro.berdyansk.biz/content.php?id=4680 [in Ukrainian].

10. Milko, E. (2010). The history of Berdyansk theatre in the Museum exposition. Retrieved from http://prostir.museum/ua/post/34831 [in Ukrainian].

11. National Academic Ukrainian Drama Theatre named after Mariya Zankovetska. Retrieved from http://www.zankovetska.com.ua/ [in Ukrainian].

12. Correspondence and instructions of the trade Union of art workers. (1922). State archive Zaporizhzhya region, P – 563, 5 [in Ukrainian].

13. A creative description for amateur music groups. (1960). State archive Zaporozhye region, P – 2006, 401 [in Ukrainian].

14. Chervone Zaporizhzhya. (1951). Zaporozhye, 07 January [in Ukrainian].